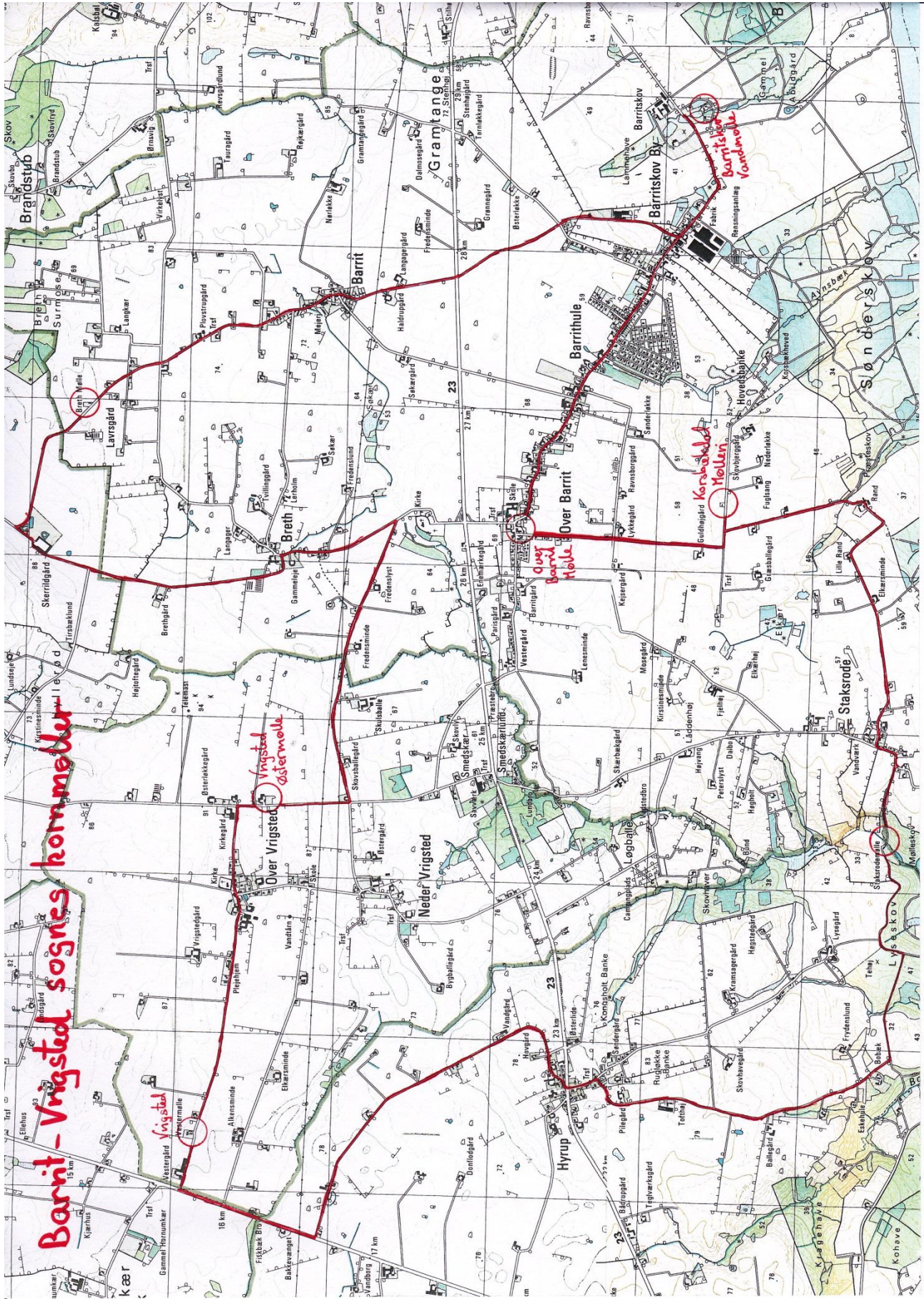

B.-V. Lokalarkiv: Rutekort og oplysninger om Barrit-Vrigsted sognes kornmøller.

Generelt om turen:

Køreturen er på ca. 30 km., og den kan gennemføres i bil på ca. 1 time. På cykel vil den nok tage ca. 3 timer.

Start ved Barrit Sognegård og kør mod Barritskov Vandmølle – det giver den kønneste tur, og man nærmer sig ”møllestederne” fra den rigtige side.

Læs om kulturarven, nyd naturen og samværet med dem du følges med.

Du ønskes god tur fra Barrit-Vrigsted Lokalarkiv

Barritskov Vandmølle

Adresse: Barritskovvej 31, Barritskov, 7150 Barrit.

Historie:

1356: Første tegn på en mølle ved Barritskov: Peder Ulfsen solgte i 1356 en strandmølle og en gård i Barrithule til Niels Manderup, der var ny ejer af Barritskov.

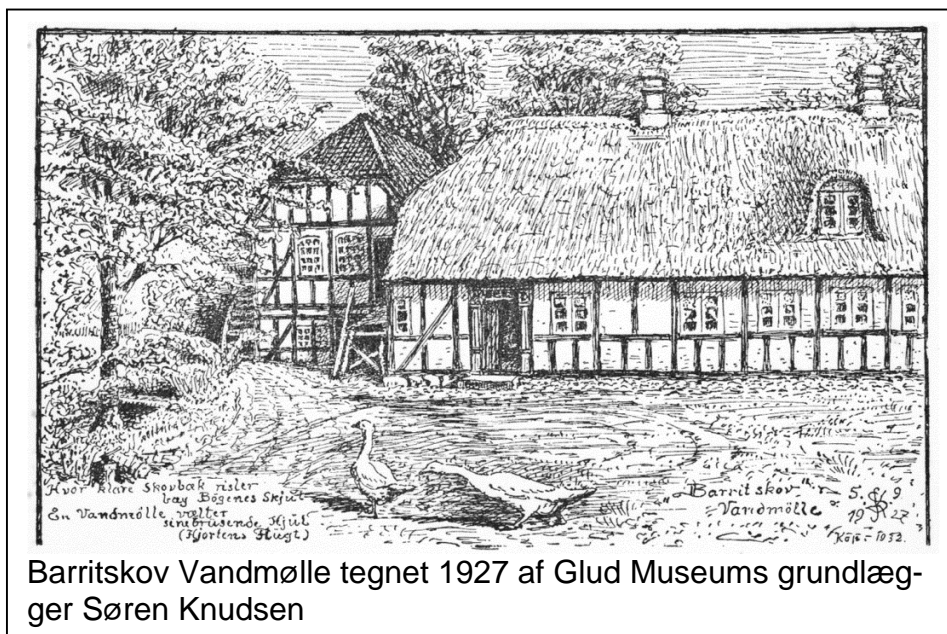
1761: Rentekammeret (Den tids skattevæsen) undersøgte møllernes kvalitet for at se om der kunne være noget at beskatte. Barritskov Vandmølle var den eneste mølle i Bjerre Herred, hvor forholdene syntes at være gode. Fuldmægtigen på godset fortalte, at møllen kunne male 3-4 tdr. korn om dagen, ligesom den også havde ”blød” korn at male. I tøvejr om vinteren kunne den male endnu mere, men manglede da ofte møllekunder; til andre tider, når omegnens andre møller svigtede, havde den så meget at male, at den næppe kunne overkomme det.

Op gennem 1800-tallet, kornmøllernes storhedstid, kan man se på bl.a. folkeholdet at Barritskov Vandmølle kører – og har det godt!

1964: Barritskov Vandmølle er ude af funktion.

2009: I et værk om Danmarks vind- og vandmøller, registrerede man: ”Mølleriet er nedlagt; men vandføring, stigbord og malekarm er bevaret og de smukke stråtækte bindingsværksbygninger fra 1800-tallet eksisterer stadig.”

Så vidt vides, har Barritskov Vandmølle været en del af Barritskops ejendomsmasse siden 1356, så møllerne har været fæstere, forpagtere eller bestyrere under Barritskov.

Breth Mølle

Adresse: Skerrildgårdvej 10, 7150 Barrit.

Historie:

1761: De ældste oplysninger om en vejrmølle ved Skjerrildgård/Breth stammer fra en undersøgelse af Rentekammeret (Den tids skattevæsen) i 1761. Der var ingen mølle ved Skerrildgård; men herremanden ville så umådelig gerne opføre én – hvis han kunne få lovning på at bønderne i Breth, Nebsager, Vrigsted, Hyllerød og Hornsyld skulle pålægges at bruge møllen. Der har dog aldrig været mølletvang i Danmark og i 1862 blev erhvervet givet frit, så enhver, der havde pengene, kunne opføre en mølle og give sig til at male korn for folk.

1873: Breth Mølle var endelig blevet opført og brandforsikredes for 2420 rigsdaler – hele ejendommen blev forsikret for 3645 rigsdaler. Da Breth Mølle var etableret, fremstod ejendommen som et husmandssted med en hollandsk vindmølle. Dvs. en traditionel mølle, der malede korn for områdets bønder og Skerrildgård og med et mindre landbrug. Den fungerede sandsynligvis som sådan til et godt stykke op i 1900-tallet.

På et tidspunkt forvitrede vingerne, og den øverste del af møllen blev udskiftet med et stålskelet med påmonterede møllevinger til drift af kværnen. I begyndelsen af 1950-erne blev vingerne overflødige, idet trækraften til kværnen blev leveret af en stor dieselmotor.

Mølleriet stoppede i midten af 1960-erne, og Breth Mølle blev nedrevet i slutningen af 1970-erne.

Breth Mølle, ca. 1930.

Vrigsted Øster Mølle

Adresse: Hornsyldvej 6, Vrigsted, 7140 Stouby.

Historie:

1839: Amtsfuldmægtig og forpagter af Bygholm Mølle i Hosens fik bevilling til at lade en vindmølle opføre ved sin gård i Vrigsted. Det blev til Vrigsted Øster Mølle, en møllebygger Jørgen Jørgensen er forbundet til adressen i 1840. Bevillingen gik på mel- og grynmalning – melmaling kun til eksport; men allerede i 1840 blev bevillingen udvidet til også at måtte omfatte melmaling til egnens bønder.

Vrigsted Øster Mølle var speciel i forhold til de andre møller ved at man kastede en jordvold op omkring det høje fundament. Jorden afstivede fundamentet og gav mulighed for at gøre det højere, så man kunne køre ind under møllen med en vogn, og selvfølgelig også bygge møllen højere.

1844: Den oprindelige mølle brændte, hvorefter en ny hollandsk vindmølle straks blev opført. Den nye mølle fik et vindfang på 34½ alen.

Ca. 1850 til langt op i 1900-tallet gik Vrigsted Øster Mølle i arv fra far til søn: Peder Møller, Thomas Møller og Peter Møller var møllere efter hinanden.

1934: Møllen havde et jordtilliggende på 36 tdr. land og blev allerede dengang drevet som landbrug, idet mølleriet var nedlagt.

1941: Møllen blev nedrevet efter en svær stormskade samt ejerskifte på gården.

Vrigsted Øster Mølle, ca. 1934.

Vrigsted Vester Mølle

Adresse: Overvej 24, Over Vrigsted, 7140 Stouby.

Historie:

1844: Den første Vrigsted Vester Mølle opførtes som en hollandsk vindmølle.

1897: Møllen nedbrændte og året efter byggede møller og rigsdagsmand Jens Berthelsen en ny mølle med et vindfang på 34½ alen.

Som det ses på et postkort blandt arkivets arkivalier var der i en periode i begyndelsen af 1900-tallet både "Kolonial-, Isenkram-, Korn- og Foderstofforretning" i møllen. Under krigen

1940-1945: Der sagdes, at der blev malet meget "sort mel" på Vrigsted Vester Mølle – maling af brødkorn uden om rationeringen.

På et tidspunkt blev der etableret et savskæreri ved møllen. Det blev indrettet med et motorhus, der kunne erstatte møllens trækraft.

De øvre etager af møllen blev nedbrudt i 1950-erne som følge af at et stigende antal bønder selv fik kværn. Møllens nederste etage kan stadig ses på ejendommen.

Vrigsted Vester Mølle, 1906. På jorden ses Johan Heesche med 4 af børnene. På rundgangen f.v. Peter Heesche og tjenerstekarl Søren Peter Frederiksen.

Staksrode Vandmølle

Adresse: Vandmøllevvej 3, 7140 Stouby. Dvs. at Staksrode Vandmølle faktisk ligger i Stouby Sogn; men den er sikkert også blevet brugt af bønderne i Staksrode. Derfor er den med her.

Historie:

Staksrode Vandmølle er antagelig en af de ældste vandmøller i landet og omtales i de ældste kilder som "Rosenvold Mølle". Forvirringen om navnene skyldes sandsynligvis, at Staksrode Vandmølle i meget gammel tid har været underlagt Rosenvold og er blevet en selvejermølle. Den har så i nogen sammenhænge fået navn efter ejerskabet, andre gange efter placeringen? Og forvirringen antyder at Staksrode Vandmølle faktisk er blevet brugt af både Rosenvold Gods, en del af Stouby sogns bønder og Staksrodes bønder.

1688: "Rosenvold Mølle" omtales i matriklen fra 1688 som en selvejermølle, et møllehus uden jord. Når møllen var uden jord, var mølleren henvist til kun at leve af møllen.

1761: I Rentekammerets (Den tids skattevæsen) undersøgelse får Staksrode Vandmølle dårlige karakterer:: Hele sommeren har den i mangel af vand ikke kunnet male til møllerens egen fornødenhed og da langt mindre for andre. For- og efterår samt om vinteren var dens maleevne så ringe, at det ej nær kan forslå til alt, hvad den fattige mand har at forske sig, og havde den stakkels møller ikke haft 1½ td. land. (hartkorn = ca. 20 tdr.land) ager og eng at leve af, var det gået helt galt.

1800-tallet var tilsyneladende en stabil periode for Staksrode Vandmølle, den var i hele århundredet i slægten Ahrenkiels eje, og tiden før frigivelsen af møllererhvervet i 1862 var en god tid for møllerne. Fra slutningen af 1700-tallet til slutningen af 1800-tallet steg møllens vurdering/handelspris fra 500 Rd. til 10.000 Rd.!

1931: Staksrode Vandmølle blev drevet af et overfaldshjul, der først i 1931 blev udskiftet med en turbine. Mølledammen lå på den anden side af den nuværende vej forbi møllen. Der var i 1934 et jordtilliggende på 23 tdr. land til møllen.

1942: I en af de hårde krigsvintre var mølledammen frosset til i en grad, så kværnen ikke kunne bruges, dvs. at møllen stadig malede på det tidspunkt, mølleriet var stort set stoppet, da Thomas Engelbrecht Pedersen overtog Staksrode Vandmølle i 1947, og på et tidspunkt ombyggede han den om til at producere strøm til eget forbrug.

Staksrode Vandmølle, 1928. Bindingsværkshuset blev kaldt "Malthuset". Børnene er Signe og Svend E. Pedersen.

Korsbækdal Mølleri

Adresse: Korsbækdal 1, 7150 Barrit.

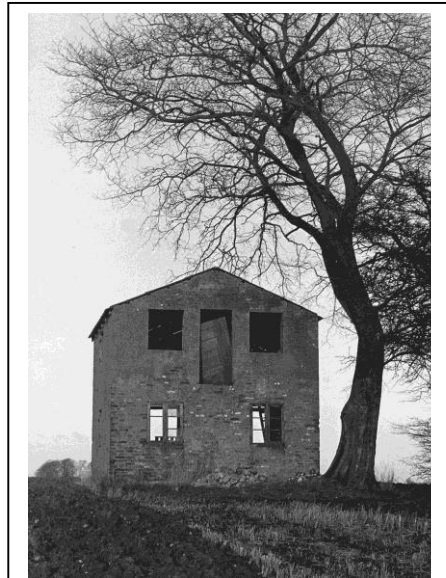
Historie:

Hønseriejer Christian S. Christensen opførte mølleri ved husmandsstedet, hvor bygningerne ellers blev benyttet til hønseri og beboelse. Udover foderstofproduktion blev der også malet brødkorn til hvedemel og valset havre til havregryn.

Produktionen af mel og gryn for andre begyndte under krigen 1940-1945; men var forbudt ifølge rationeringslovgivningen. I folkemunde blev der malet "sort mel" på de møller, hvor man kunne købe sig noget mel udenom rationeringen.

Drivmidlet til møllen var el, så kværnen - og valseværket? - blev trukket af en motor.

Produktionen sluttede kort efter krigen. Møllebygningen fik lov at forfalde indtil parcellen i 2001 blev solgt, bygningen nedrevet og det nuværende(2010) hus opført.

Korsbækdal Mølleri under forfald, ca. 1990

Over Barrit Mølle

Nuværende adresse: Høkervej 1, Over Barrit, 7150 Barrit.

Historie:

1859: Over Barrit Mølle blev opført af gårdejer Christian Nielsen Thorborg. Møllen var af typen "hollandsk vindmølle – en gallerihollænder" dvs. at møllehatten med vingerne kunne drejes/krøjes særskilt fra et galleri, en altan der gik hele vejen rundt om møllen.

Tilsyneladende blev Over Barrit Mølle aldrig nogen guldgrube, der var mange korte ejerskaber og et enkelt fogedudlæg.

1921: Møllen og ejendommen blev beskrevet med henblik på brandforsikring: En hollandsk vindmølle – 24.900 kr.; stuehus med paptag – 8.000 kr.; tilbygning med paptag - 2.100 kr.; stald/lade – 5.000 kr.; vognport med paptag – 550 kr. I alt 44.900 kr.

1925: Møllen blev solgt og kontrakten beskrev besætningen: 1 hest, 4 køer, 2 ungkreaturer, 1 griseso, 1 fedesvin, 10 høns og 1 hane. Prisen blev aftalt til 35.000 kr. – altså ca. 10.000 kr. under forsikringssummen.

1928: Der blev indlagt en ny 15 HK motor til at trække kværnen under vindstille. Møllen havde på det tidspunkt et vindfang på 28 alen. På et tidspunkt mellem 1937 og nogle år før 1947, hvor produktionen blev indstillet blev møllehatten udskiftet med et jernskelet. Det forøgede møllens højde væsentligt, hvilket formentlig øgede effektiviteten; men flere og flere gårde fik egen kværn, så grundlaget for vind- og vandmøllerne forsvandt hurtigt omkring 1950.

1953: Møllen blev endeligt nedrevet.

Over Barrit Mølle, ca. 1937.
Foran: Minna Tønnesen.

Over Barrit Mølle nedlægges - 1953.